

Гра в житті дошкільника.

Особливості організації та проведення рухливих ігор

Враховуючи провідну роль ігрової діяльності в особистісному зростанні дітей, значне місце під час організації рухового режиму відводиться рухливим іграм. Завдяки їм діти вчаться використовувати свої знання і вміння у незвичних ігрових умовах. При доборі рухливих ігор враховуються такі чинники: вік дітей, пора року, погодні та природні умови, місце ігор протягом дня, наявність необхідного фізкультурного обладнання та інвентарю.

Рухливі ігри включаються до різних форм роботи з дітьми (занять, свят, розваг, походів тощо) після їх попереднього розучування.

Їх проводять в усіх вікових групах щодня: під час ранкового прийому (одна-дві гри малої і середньої рухливості), на прогулянках (дві-три гри малої, середньої та високої рухливості), ввечері пропонуються одна-дві гри середньої та малої рухливості. Усього протягом дня проводиться п'ять-шість рухливих ігор, а влітку – шість-сім.

Протягом дня слід проводити рухливі ігри різних видів: ***сюжетні й безсюжетні, ігри змагального типу, з елементами спортивних ігор*** (баскетбол, футбол, городки, бадмінтон, настільний теніс, хокей з м'ячем і шайбою) та ***спортивних вправ*** (їзда на велосипеді, катання на санчатах, ковзанах, ходьба на лижах), ***забав*** (серсо, кільцекид, кеглі) тощо. Навчання елементів більшості спортивних ігор і вправ спортивного характеру здійснюється на заняттях з фізичної культури, а закріплення – на прогулянках.

У дитячих дошкільних закладах найчастіше організовують сюжетні та безсюжетні рухливі ігри, ігри спортивного характеру (баскетбол, теніс, бадмінтон та ін.), ігри зі співом, хороводні ігри.

Виховна цінність рухливої гри

1. Емоційно-насичені рухи рухливої гри підсилюють процеси дихання, кровообігу, обміну речовин. Таким чином, рухлива гра тонізує (підвищує загальний тонус) дитину, позитивно впливаючи на його фізичний розвиток.

2. Рухлива гра сприяє розвитку позитивних рис характеру дитини. Охоче і радісно виконуючи правила гри, дитина проявляє поступливість, витримку, сміливість, товарииськість (наприклад, передає товаришеві іграшку, поступається йому стільцем, чекає, поки інші діють, виступає в індивідуальній ролі перед іншими дітьми, запрошує товариша танцювати і так далі).

3. Рухлива гра сприяє розвитку дружніх взаємин між дітьми.

4. Рухи, які дитина виконує під час рухливої гри, активізують різні групи м'язів дитини (наприклад, дитина на ходу розмахує прапорцем, трясє, пританцьовуючи, брязкальце, помахує під час бігу руками і тому подібне). Вправляючись в таких рухах, дитина привчається координувати (погоджувати) одночасну роботу різних м'язів. Таким чином, рухлива гра не тільки укріплює мускулатуру дитини, але і розвиває в ній спритність, у зв'язку з чим дитина витрачає менше зайвої енергії, стає рухливішою.

5. Беручи участь в співі і у віршованій мові, які супроводжують гру, діти проявляють велику голосову і мовну активність, а надалі запам'ятовують тексти віршів і пісень. Таким чином, рухлива гра сприяє розвитку мови дітей.

6. У сюжетних іграх діти з найбільшою активністю (рухи, звуконаслідування, мова, спів) відображають і те, що вони бачать, і те, про що знають з розповідей дорослих (наприклад, казкові персонажі, дикі звіри і тому подібне). Таким чином, рухлива гра збагачує уявлення дітей про навколишній світ і розвиває їх уяву і пам'ять.

7. Сюжетні образи, дії з предметами, пісеньки і різні рухи рухливої гри діти після неодноразового повторення включають в свою самостійну гру і діяльність. Таким чином, організована рухлива гра сприяє збагаченню і ускладненню самостійної гри і всієї діяльності дитини.

Підготовка до проведення рухливої гри

Дуже помилкове переконання, яке часто зустрічається у практичних працівників, що для підготовки до проведення рухливої гри досить ознайомитися заздалегідь з її змістом і вивчити супроводжуючі її пісню або вірш.

Немає сумніву в тому, що абсолютно необхідно вивчити (і дуже твердо, а не приблизно) слова і мелодію пісні або текст вірша майбутньої гри: якщо ведучий плутає слова, що входять в зміст гри, він дезорганізовуватиме дітей; якщо мелодія пісні і слова засвоєні ведучим нетвердо, він веде гру невпевнено, у зв'язку з чим знижується інтерес дітей до гри і її емоційна насиченість.

Але знання змісту гри і її музичного або віршованого супроводу ще не можуть забезпечити ні інтересу дітей, ні її емоційності.

Організація і проведення рухливих ігор

Рухлива гра активізує дихання дитини. Тому потрібно максимально використовувати всі можливості проведення гри на свіжому повітрі. Проте у зв'язку

з тим, що верхній одяг і взуття значно обмежують можливості руху маленьких дітей, в холодну погоду ігри проводяться головним чином в приміщенні і використовуються на прогулянці в основному для зігрівання дітей.

Якщо гра проводиться в приміщенні, потрібно до її початку провітрити кімнату і протерти підлогу вологим способом, щоб забезпечити найбільшу чистоту повітря під час руху дітей. Майданчик, якщо він запилений, потрібно полити хвилини за 10-15 до початку гри. Поверхня майданчика, призначеного для проведення гри, повинна бути очищена від каменів і утрамбована так, щоб на ній не було вибоїн. Взимку майданчик, покритий снігом, повинен бути посипаний піском або очищений від снігу.

Влітку, в спекотні сонячні дні, ігри краще всього проводити в тіні щоб уникнути перегрівання дітей або в такий час дня, коли сонце не стоїть високо (вранці або в другій половині дня).

На майданчику повинно бути місце для відпочинку дітей. Якщо гра проводиться в приміщенні, потрібно до початку її звільнити простір, необхідний для руху дітей, і при цьому прослідкувати, щоб відставлені меблі не були повернені кутами у бік звільненого простору, інакше можуть бути випадки ударів або навіть поранень дітей.

Якщо для проведення гри необхідне певне розташування стільців (наприклад, стільці, розставлені півколом або у вигляді поїзда і так далі), то їх потрібно розставити заздалегідь, щоб не стомлювати дітей довгим очікуванням початку гри.

Іграшки або інвентар (м'ячі, прапорці і тому подібне), необхідні для проведення гри, повинні бути також заздалегідь заготовлені в потрібній кількості, але так, щоб до моменту початку гри вони не були поміченими дітьми і не відвернули їх від самостійної діяльності.

Намічений заздалегідь план пояснення і проведення гри завжди умовний. Він здійснюється цілком, частково або повністю змінюється залежно від поведінки дітей під час гри або безпосередньо перед нею.

Слідкуючи за поведінкою групи й окремих дітей, регулюючи відповідно зміст і хід гри, ведучий завжди повинен здаватися дітям веселим, зацікавленим її учасником. Сухий, повчальний тон ведучого аніскільки не сприяє радісній активності дітей, сковує їх.

Зацікавлена участь дорослого в грі необхідна дитині не тільки тому, що радує її і допомагає їй знайомитися зі змістом гри. Дивлячись на ведучого і прагнучи йому наслідувати, дитина бачить його упевнені, координовані рухи, у

зв'язку з чим швидше набуває правильних навиків рухів. Наприклад, маршируючи за показом ведучого, дитина прагне триматися прямо, вище підняти голову, ритмічно розмахувати руками, менше волочити ноги; підстрибуючи на місці, він прагне легше приземлитися (більше згинати ноги в колінах, прагне опуститися з носка на всю ступню), при катанні м'яча робити менше зайвих рухів і так далі.

Проте, весела, зацікавлена участь ведучого в грі дітей не повинна бути нав'язливою: він підхоплює і заохочує кожен прояв самостійності дітей, переходячи від ролі безпосереднього учасника того або іншого моменту гри до ролі глядача, що вітає самостійні дії дітей. Наприклад, вихователька спочатку сама зображує ведмедика, що збирає шишки (діти в цей час сидять і дивляться) і що засинає після прогулянки в лісі. Надалі вихователька питає, хто хоче бути ведмедиком, і доручає цю роль дитині, що висловила бажання самостійно її виконати, а сама сідає разом з рештою дітей і дивиться, як дитина зображує ведмедика, звертаючи увагу групи на те, як добре дитина-ведмедик збирає шишки, як він міцно заснув і тому подібне. Або, наприклад, вихователька спочатку сама запрошує кожную дитину танцювати, а надалі називає в пісні імена дітей і пропонує їм танцювати разом, підбадьорює їх під час самостійного танцю, пропонує решті дітей поплескати чудовим танцюристам і так далі.

Таке *заохочення самостійних дій* дітей під час гри цінно тим, що розвиває в дитині сміливість, упевненість в своїх силах і поступово накопичує новий зміст і нові форми ігрового спілкування між дітьми, що збагачують їх сумісні самостійні ігри.

У тих випадках, коли роль дорослого полягає в тому, наприклад, що він не може вирватися з круга або не встигає перехопити у дитини прапорець, який лежить на підлозі, і тому подібне, не слід залучати дитину до виконання такої ролі: дитина може сконфузитися, зніяковіти, образитися або навіть заплакати.

Ображається дитина також і в тих випадках, коли за недостатньо точне виконання правила гри його штрафують. Наприклад, якщо ведмідь відводить в свою берлогу зайчика, який не встиг прибігти в будиночок або недостатньо тихо сидить у ньому, якщо ведучий перехоплює прапорець дитини, що лежав на підлозі, і тому подібне.

Тому ведучий *тільки нагадує дітям про правила*, які уточнюють дії і поведінку гравців, але не штрафує маленьких учасників гри за невиконане правило.

Гру з дітьми треба проводити неквапливо, повторюючи епізоди, які особливо радують (але не збуджують) дітей при повторенні. Наприклад, якщо в грі з брязкальцем дітям особливо приємно ударяти брязкальцем по долоні вільної руки,

ведучий повертається до куплета пісні, що описує цей рух, чергуючи цей куплет з іншими куплетами пісні (хоча в описі гри цей рух приведений один раз).

Потрібно також збільшувати тривалість окремих ігрових дій, якщо діти не встигають включитися в рухи, які показує дорослий. Наприклад, якщо вихователька показує дітям, як стрибають зайчики і при цьому говорить вірш, який закінчується раніше, ніж діти встигли включитися в рух, вихователька знову повторює вірш або збільшує тривалість підстрибувань, повторюючи “стриб-скок”, поки діти стрибають.

У тих випадках, коли вірш або пісня не тільки не допомагають грі, але і зв'язують рухи дітей, треба проводити *гру без ритмічної говірки або співу*. Так, якщо діти вперше вправляються в тому або іншому русі (наприклад, підстрибування в грі “Зайчики”, швидке замикання круга в грі “Міцний круг” і тому подібне), треба цей рух спочатку проводити без вірша або пісні.

Вірш або пісня заважають також і в тих випадках, коли в грі проводяться дії з предметами, що виконуються зазвичай недостатньо вільно маленькими дітьми, у зв'язку з чим кожній дитині завжди необхідний свій особливий темп руху (наприклад, катання м'яча, збирання кульок, кілець і тому подібне).

Якщо вихователька бачить, що по тих або інших причинах гра проходить краще без вірша або пісні, треба віршований або музичний супровід ігрових дій *замінити прямими словесними вказівками, звуконаслідуваннями* і так далі.

Маленьким дітям потрібно повторювати гру. При повторенні гри діти краще розуміють її правила, більш охоче і точніше відтворюють рухи, які показує дорослий. Але не завжди треба погоджуватися на прохання дітей про повторне проведення гри: якщо вихователька бачить, що діти починають втомлюватися (стають розсіяними, неспокійно рухаються на місці, вступають один з одним в конфлікти і тому подібне), хоча і просять ще пограти, потрібно закінчити гру.

Можна при цьому, щоб не розчаровувати дітей, провести гру *в дуже скороченому вигляді* (наприклад, повторити один або два куплети гри-танцю, ще трішки “покатати” дітей на потязі і тому подібне) або припинити гру, запропонувавши дітям відновити її на прогулянці. Якщо діти не втомлися і просять пограти з ними ще і в інші ігри, потрібно вибрати з названих дітьми ігор або запропонувати дітям гру, що відрізняється від вже проведеної не тільки змістом рухів, але і правилами, способом узгодження дій. Наприклад, після гри хороводу не слід давати гру з рухами по колу, після почергових дій з предметами – почерговий танок.

Вихователька часто не враховує того, що в різних за змістом іграх нерідко повторюються однотипні, а тому стомливі одноманітністю вимоги до витримки дитини, до його уваги і тому подібне і що це стомлення шкідливе дітям.

Рухливі ігри для всієї групи повинні бути включені в план виховної роботи з дітьми.

Індивідуальні рухливі ігри, а також ігри з невеликою частиною групи проводяться за необхідністю.

У змішаних вікових групах, разом із загальними іграми, плануються також ігри окремо для старших і для молодших дітей. Ігри можна проводити в різний час дня: після сніданку, на прогулянці, в другій половині дня.

Рухливі ігри не слід проводити безпосередньо після організованого заняття, оскільки рухлива гра, як і організоване заняття, вимагає зосередженої уваги дитини.

Нова гра проводиться у відрізок дня, призначений для організованих занять.

Не слід дуже часто давати дітям нові ігри. Вихователь додає нові ігри по мірі того, як діти освоюються з рухами знайомих ігор і добре орієнтуються в їх правилах.

Для підготовки дітей до занять спортом, розвитку різноманітної самостійної рухової діяльності й активності, загартовування використовують спортивні вправи (плавання, катання на лижах, ковзанах, велосипеді тощо).

Для молодших дошкільників рухлива гра є життєвою необхідністю. ***У грі можна вирішувати різноманітні завдання: освітні, виховні, оздоровчі і корегуючі.*** У грі створюються сприятливі умови для розвитку і вдосконалення моторики дітей, формування етичних якостей, а також звичок і навичок життя в колективі. Ігри завжди пов'язані з колективом, тому в іграх діти звикають погоджувати свої дії з рухами інших гравців, знаходити своє місце в колі, шерензі, колоні або по певному сигналу швидко тікати та міняти місце на ігровому майданчику, орієнтуватися в просторі.

Гра допомагає дитині подолати боязливість, сором'язливість. Часто буває важко змусити малюка виконувати який-небудь рух на очах у всіх. У грі ж, наслідуючи діям своїх товаришів, він природньо і невимушено виконує самі різні рухи. Підпорядкування правилам гри виховує у дітей організованість, увагу, вміння управляти своїми рухами, сприяє прояву вольових зусиль. Діти повинні, наприклад, уміти починати рухи всі разом по вказівці вихователя, тікати від того, що водить тільки після сигналу або останніх умовних завдань, якщо гра супроводжується текстом.

Сюжетні рухливі ігри завдяки різноманіттю змісту допомагають дітям закріплювати свої знання і уявлення про предмети і явища навколишнього світу: про звички і особливості рухів різних тварин і птахів, їх крики; про звуки навколишньої природи; про засоби пересування (поїзд, автомобіль, літак).

Всі ігри дітей дошкільного віку можна розділити на дві великі групи: **рухливі ігри з правилами і спортивні ігри**. Першу групу складають ігри, різні за змістом, за структурою організації дітей, ступеню складності і своєрідності рухових завдань. Серед них можна виділити **сюжетні і безсюжетні ігри, ігри-забави**. Друга група – спортивні ігри: бадмінтон, баскетбол, футбол, хокей і так далі. У роботі з дошкільниками їх застосовують зазвичай **із спрощеними правилами**.

Засвоєння рухливих ігор дошкільниками має деякі закономірності. Так, для дітей двох-трьох років характерні тільки ігри типу “ловишки”, для дітей середнього дошкільного віку характерні сюжетні ігри з багатим мовним матеріалом, із видимими ігровими образами й атрибутами. Діти старших груп охоче грають в різні безсюжетні ігри з елементом змагання, естафети, ігри з різними предметами (кегли, м'ячі, скакалка, і тому подібне), і лише до шести-семи років діти готові для участі в спортивних іграх. Разом з тим в роботі з дітьми молодшого дошкільного віку широко застосовуються ігрові вправи, що займають як би проміжне положення між гімнастичними вправами і рухливими іграми.

Рухливі ігри та ігрові вправи взаємопов'язані, і часто викладачі не бачать між ними принципової різниці. На відміну від рухливої гри, яка в своїй основі завжди має певний задум, вправа є організованими руховими діями, спеціально підібраними для виконання якого-небудь конкретного завдання. У ігрових вправах, як правило, відсутні ігрові дії групи дітей, кожна дитина діє по окремій вказівці педагога, і успішність виконання завдань залежить лише від особистих можливостей. Багато вправ мають сюжетний характер, тобто образ, завдяки якому вправи набуває ігровий елемент (“пройди через річку”, “стрибни через канаву” і тому подібне). Для маленьких дітей набагато зрозуміліше фраза: “Покачай гілочками”, чим “Похитуючі рухи руками, піднятими вгору”. Всі запропоновані далі ігрові вправи на координацію рухів та мови спираються на образ, відповідно до якого дитина виконує завдання. Вихователь може оцінити виконання вправи кожною дитиною і, використовуючи відповідність або невідповідність з образом, корегувати неправильне виконання. “Чому у твоєї щуки два хвости, зроби один”, – говорить педагог лежачій на підлозі дитині, що виконує вправу “щука”.

Сюжетні ігри будуються на основі досвіду дітей, їх уявлень і знань про навколишній світ. Сюжет гри і правила обумовлюють характер рухів гравців. У одному випадку діти йдуть перевалюючись, як ведмедики, в іншому весело скачуть, як зайчики.

Сюжетні рухливі ігри мають широке застосування у всіх вікових групах. Проте **найбільш підходять дітям молодшого дошкільного віку**. Рухові можливості дітей двох-трьох років достатньо обмежені: діти ще не можуть рівномірно ритмічно бігати і ходити, не можуть долати перешкоди, їх виразні рухи ще далеко не досконалі, в цьому віці сюжетні ігри достатньо однотипні – це ігри типу “догонялок”. У корегувальному курсі з дітьми двох-трьох років велика потреба в різноманітності ігрових сюжетів, оскільки всі вони в основному направлені на вдосконалення таких рухів, як ходьба, біг і стрибки. У сюжетних іграх діти дуже безпосередні, перевтілюючись в персонажів гри, захоплюючись нею, вони із задоволенням багато разів повторюють всі рухи. Віршований текст в грі, як правило, промовляє вихователь, а діти тільки підкоряються його голосу як умовній команді.

Для дітей трьох-чотирьох років в сюжетних іграх пропонуються складніші рухи, обов'язковою умовою є наявність розгорненого тексту.

Для дітей мовних груп це має принципове значення, оскільки в умовах ігрової дії і групи дитина менше концентрує увагу на власному “Я” і на своїх мовних проблемах. У цих іграх, як правило, є ведучий, який в своїх діях і вчинках протиставляється всій групі. Дитина повинна запам'ятати і промовити весь текст своєї ролі і потім виконати своє ігрове завдання. Сюжетні ігри з розгорненим мовним змістом є прекрасними і дуже ефективним психокорегувальним засобом дії. Саме у іграх такого роду вдається “розговорити” і активізувати сором'язливих і боязких дітей, навчити вичікувати, терпіти і підкорятися правилам агресивних і гіперактивних дітей.

Безсюжетні ігри типу “догонялок” і перебігань дуже близькі до сюжетних – тільки в них немає образів, яким наслідують діти. В основі таких ігор лежить виконання певних рухових завдань відповідно до простих правил.

У роботі з дітьми дошкільного віку використовуються також **ігри-забави**. Рухові завдання в цих іграх виконуються в незвичайних умовах і часто включають елемент змагання (як правило, ці завдання використовуються під час розваг або на спортивному святі).

В практичній роботі найбільшу складність представляє підбір сюжетних ігор і ігрових вправ. Для дітей з мовними порушеннями необхідно, щоб ці ігри поєднувалися з поточною логопедичною роботою і були стимулюючим додатковим корегувальним засобом, сприяючим психомоторному і мовному розвитку. Тому саме цьому типу ігор ми приділили найбільшу увагу.